ӘДӘБИЙЯТ ГӘЗЕТИ

АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЯЗЫЧЫЛАРЫ ИТТИФАГЫ ИДАРӘ ҺЕЙ'ӘТИНИН ОРГАНЫ

№ 21 (598) | Базар 30 июл 1950-чи ил | гиймәти 40 гәпик

Бөйүк вәзифәләр гаршысында

Бакы зиялыларынын йығынчағындакы мә'рузәсиндә М. Ч. Бағыров йолдаш бүтүн республикамызын вә биринчи нөвбәдә Азәрбайчан зиялыларынын гаршысында дуран чох бөйүк вә мүһүм мәсәләләрдән данышмышдыр. Бағыров йолдаш көстәрмишдир ки, билаваситә Сталин йолдашын тәшәббүсү вә аталыг гайғысы нәтичәсиндә Азәрбайчан Совет Сосялист Республикасы күндән-күнә тәрәгги эдир, республикамызда мисилсиз тарихи ишләр көрүлүр, ени нәһәнк сәнае очаглары яраныр, мешәләр вә бағлар салыныр, һидростансиялар тикилир, машынлашдырылмыш сосялист кәнд тәсәррүфатымыз артыб чичәкләнир, шәһәр вә кәндләримиз абад олур. Сталин йолдаш республикамызын пайтахты Бакы шәһәринин даһа да абадлашдырылмасына хүсуси диггәт верир.

Республикамызын белә үмуми йүксәлиш шәраитиндә, гаршысында ени даһа мөһтәшәм гуручулуг ишләри дурдуғу бир заманда элм вә мәдәниййәт, сәнәт вә әдәбийят адамларынын бойнуна бөйүк вәзифәләр дүшүр. М. Ч. Бағыров йолдаш өз дәрин мәзмунлу, этрафлы вә республикада идеоложи саһәнин һәр тәрәфини әһатә эдән мә'рузәсиндә бу бөйүк вәзифәләрин нәдән ибарәт олдуғуну чох айдын көстәрди. О, идеоложи саһәнин кәсир вә гүсурларыны болшевик тәнгиди атәшинә тутду вә чох һаглы олараг көстәрди ки: «Азәрбайчан әдәбийятынын ке档ридә галмасынын әсас сәбәби инди дә бундан ибарәтдир ки, бир чох язычылар һәятдан айрылмышлар, республика зәһмәткешләринин мә'нәви тәләбатындан узаг дүшмүшләр, фәһлә, колхозчу вә зиялыларын эмәк вә мәишәтини өйрәнмәмишләр, өзләринин идея-сияси вә мәдәни сәвиййәсини йүксәлтмәк үзәриндә ишләмирләр, өз ихтисасларыны артырмырлар, марксизм классикләринин әсәрләрини өйрәнмирләр».

Әкәр язычылар иттифагы бу гүсурлары вахтында арадан галдыра билсәйди, әкәр әсас язычы күтләсинин совет халгынын күндәлик мүбаризәси вә һәяты илә чанлы, үзви әлагәсини ярада билсәйди, о заман республикамызда апарылан мөһтәшәм гуручулуг ишләри дә, минләрлә фәһлә вә колхозчуларын ярадычы эмәйи дә бәдии әдәбийятда кифайәт гәдәр йүксәк ифадәсини тапарды, тәгдирә лайиг әдәби әсәрләримиз даһа чох оларды. Әкәр язычылар иттифагы бүтүн язычыларын идея-сияси вә мәдәни сәвиййәсини йүксәлтмәк үчүн лазыми тәдбирләр көрсәйди, онларын сәнәткарлыг үзәриндә чидди ишләмәсинә наил олсайды о заман һәят вә заманәмизин актуал мәсәләләриндән данышан вә он минләрлә совет охучусунун мәһәббәтини газанан әсәрләр бу гәдәр чәтинликлә мейдана чыхмазды. Әкәр язычылар иттифагы, язычыларын, онлара су вә һава гәдәр лазым олан марксизм классикләринин әсәрләрини дәриндән өйрәнмәси үчүн конкрет тәдбирләр кетүрсәйди о заман идеяча долғун, сияси чәһәтдән кәскин вә заманын ән чанлы мәсәләләринә чаваб верән әсәрләримиз гат-гат артыг оларды, о заман дүшмән идеялар вә биринчи нөвбәдә, совет идеоложисинин барышмаз, гәддар дүшмәни олан буржуа милләтчилийи тәзаһүрләри айры-айры язычыларын, тәнгидчиләрин әсәрләриндә өзүнә ер тапмазды. М. Ч. Бағыров йолдаш чох һаглы олараг өз мә'рузәсиндә дейир ки: «Әдәбийят вә инчәсәнәтимизин керилийинә башлыча олараг әдәби тәнгид мүгәссирдир, биздә исә демәк олар ки, әдәби тәнгид йохдур. Әдәби тәнгидимиз ялныз идея чәһәтдән дейил, тәнгидчилик сәнәти чәһәтдән дә кәсәрсиз олмушдур. Буна көрә дә язычыларымызын, бәстәкарларымызын вә башга ишчиләримизин ярадычылығындакы чидди сәһв вә нөгсанлары көрә билмәмишдир».

Бу кәскин, лакин әдаләтли гиймәт бүтүн язычылары вә биринчи нөвбәдә тәнгидчиликлә мәшғул олан йолдашлары дүшүндүрмәли, онлары һәрәкәтә кәтирмәли, чидди вә болшевик мәтанәти илә һәгиги әдәби тәнгид яратмаға сөвг этмәлидир. Бу, язычылар иттифагыны вә али мәктәбләри, әдәби тәнгид вә әдәбийят нәзәрийяты илә мәшғул олан ени кадрлар тәрбийә этмәк ишиндә чидди фәалиййәт көстәрмәйә мәчбур этмәлидир.

М. Ч. Бағыров йолдаш мә'рузәсиндә Шамил вә мүридизм һәрәкатынын мүртәче, халга вә вәтәнә зидд маһиййәтини ачмыш, онларын инкилис вә түрк истилачыларына хидмәт этдийини әсаслы сәнәдләрлә көстәрмишдир.

Мүридизм феодализм дөврүнүн идеоложиси олан чүрүк вә мүртәче исламиййәт әсасында мейдана чыхараг, ән гара фикирләри, ән мөвһуми вә кор-коранә э'тигады яймагла һәмишә әләи синифләрин, мүртәче вә гаты милләтчи тәбәгәләрин әлиндә бир силаһ олмушдур. Азәрбайчан халгынын алчаг дүшмәнләри пантүркист вә панисламистләрин мүридизм вә Шамил һәрәкатыны идеализә этмәси һеч дә тәсадүфи дейилдир. «Османлы империясы ярандыгдан сонра Түркийә солтанлары Яхын Шәрг, Балкан ярымадасы вә Гафгаз халгларыны әсарәт алтына алмаг мәгсәдилә, өзләринин хүсуси тә'лим көрмүш вә сайча чох олан акентләрини бу өлкәләрә көндәрәрәк, һәмин өлкәләрин әһалиси арасында мүридизми кениш яйырдылар.

Түркийә солтанларынын ишғалчылыг мәгсәдләринә хидмәт эдән мүридизм, сонралар ислам714 динина гаил олан бүтүн халглары Түркийәнин һөкмранлығы алтында бирләшдирмәйи тәблиғ эдән мүртәче панисламизм вә пантүркизм идеолокиясы үчүн әсас олмушду». (М. Ч. Бағыров). Тәсадүфи дейилдир ки, түрк вә инкилис һакимләринин часусу олан Шамил мүридизм байрағы алтында Гафгаз халгларыны Русияя гаршы, бөйүк рус халгына гаршы мүбаризәйә чәкмәк истәйирди. Чүнки Русия вә бөйүк рус халгы Гафгаз халгларыны Түркийә, Иран, Инкилтәрә вә башга гәсбкар дөвләтләрин мүстәмләкә зүлмүндән, ишғал вә таланындан горуячаг еканә гүввә иди. Чүнки габагчыл рус тә'сири Гафгаз халгларыны орта әср керилийиндән айылдыр, онлары мүасир мәдәниййәт вә тәрәггийә чәкир, мөвһумат вә чәһаләтдән узаглашдырырды. Бүтүн бу тарихи һәгигәтләрә бахмараг Һейдәр Һүсейновун «XIX әсрдә Азәрбайчанда ичтимаи вә фәлсәфи фикир тарихиндән» адлы гаты милләтчилик руһу илә долу, зәрәрли вә гейри элми китабынын мейдана чыхмасы бир даһа сүбут эдир ки, тәнгид вә әдәбийятшүнаслыг саһәсиндә бизим ишләримиз чох бәрбад бир һалдадыр.

Һейдәр Һүсейновун китабы марксизм-ленинизмә зидд чүрүк буржуа об'ективизми методу илә язылмышдыр, Шамил вә мүридизм һәрәкатыны идеализә эдир, буржуа милләтчилийини вә дүшмән фикирләри яйыр. Белә зәрәрли бир китаб әдәби тәнгид тәрәфиндән нәинки атәшә тутулмамыш, һәтта Мәммәд Ариф Дадашзадә, Меһди Һүсейн кими айры-айры әдәбийятчы вә тәнгидчиләр ону мәдһ эдиб көйә галдырмышлар. М. Ч. Бағыров йолдаш чох һаглы олараг көстәрир ки, «Һүсейновун нөгсанлы вә зәрәрли китабына мүсбәт гиймәт вә ретсензия вермиш бә'зи Азәрбайчан язычыларынын вә элми ишчиләринин: Мирзә Ибраһимов, Мәммәд Ариф Дадашзадә вә Меһди Һүсейнин тутдуглары мөвгә дә буржуа милләтчилийи тәзаһүрүдүр».

М. Ч. Бағыров йолдашын бу кәскин вә һаглы тәнгидини бүтүн Азәрбайчан язычылары вә тәнгидчиләри миннәтдарлыгла бир аталыг көмәйи вә хәбәрдарлығы кими гәбул эдир. Чүнки М. Ч. Бағыров йолдаш бизим көзүмүзү ачыр вә мүрәккәб тарихи һадисәләрә кор-коранә вә йүнкүл мүнасибәт бәсләмәйин нә гәдәр зәрәрли олдуғуну, совет идеоложисинин һәр һансы буржуа милләтчилийи тәзаһүрләри илә бир ерә сығмадығыны, марксизм-ленинизм принсипләриндән узаглашмағын нә гәдәр фәлакәтли бир мөвгеә апардығыны бир даһа бизә хатырладыр. О, бизи идеоложи саһәдә һәмишә айыг вә принсипиал олмаға чағырыр. Болшевик айыглығынын вә ардычыл принсипиаллығын йохлуғундандыр ки, язычылар иттифагынын һей'әт идарәси тәнгиддә болшевизм әхлагына зидд адәтләри вә ики үзлүлүйү яян, дөнә-дөнә буржуа милләтчилийи тәзаһүрләринә йол вермиш, сайсыз-һесабсыз кобуд сияси сәһвләр бурахмыш Мәммәд Арифи сон күнләрә гәдәр ифша эдиб иттифагдан говмамышдыр.

Мәммәд Арифин узун илләр башчылыг этдийи әдәбийят институтунун фәалиййәтиндә дә совет әдәбийяты проблемләриндән узаглашмаг, әдәби ирсә гейри тәнгиди мүнасибәт, кечмиши идеализә вә буржуа милләтчилийи тәзаһүрләри кими зәрәрли мейилләрә йол верилмишдир. Мәммәд Ариф исә дөнә-дөнә олан тәнгиддән һеч бир нәтичә чыхармамышдыр.

Буна көрәдир ки, бу узун илләр әрзиндә айры-айры әсәр вә мәгаләләриндә буржуа милләтчилийи тәзаһүрләринә йол вермиш, әдәбийятда каһ бу вә каһ дикәр зәрәрли чәбһә тутмуш, язычылар арасында болшевик тәнгидинә гаршы группачылыг, аиләчилик әһвали-руһиййәси ярадан, тәнгиди фәалиййәтини өз язычылыг мәнафеинә уйғунлашдыран Меһди Һүсейн бу күнә гәдәр язычылар иттифагында чидди болшевик тәнгидинә тутулмамышдыр. Тәсадүфи дейилдир ки, Меһди Һүсейн Бакы зиялылары йығынчағында гейри сәмими чыхыш эдәрәк өз сәһвләрини енә дә өрт басдыр этмәйә чалышмышдыр.

Сосялизм реализми тәләбләринә зидд олан, язычыны совет халгындан, онун һәят вә ән'әнәләриндән узаглашдыран, керийә чәкән сахта хәлгилийи вә фолклору механики олараг ярадычылығына кечирмәк һаллары һәлә дә әдәби һәятымызда өзүнү көстәрир. М. Ч. Бағыров йолдаш дейир ки: «Әдәбийятымызын, һәм дә ялныз әдәбийятын дейил, бир чох чәһәтдән мусиги, рәсм вә ме'марлығын да чидди нөгсаны бундан ибарәтдир ки, хәлгилик принсипи тәһриф эдилир, бу принсип совет әдәбийятына вә инчәсәнәтинә ябанчы олан сахта хәлгиликлә әвәз эдилир.

Фолклору механики сурәтдә тәглид этмәкдән, вахты кечмиш адәт вә ән'әнәләри тәрәннүм этмәкдән ибарәт олан сахта хәлгилик бүтүн көһнә, орта әсрләрә мәхсус бүтүн көһнәлийи әдәбийят вә инчәсәнәтдә мүдафиә этмәк формасы олуб һәгигәтдә милли мәһдудиййәтә, габагчыл мәдәниййәтдән, классик Азәрбайчан, рус вә дүня әдәбийяты вә мәдәниййәтинин тәрәггипәрвәр ән'әнәләриндән узаглашмаға доғру апарыр.

Сахта хәлгилийин совет әдәбийяты вә инчәсәнәтиндәки хәлгиликлә һеч бир әлагәси йохдур вә ола да билмәз. Совет әдәбийяты вә инчәсәнәтиндәки һәгиги хәлгилийи совет адамынын сосялист фәалиййәтиндән, онун йүксәлмиш олан мәдәни тәләбатындан айырмаг олмаз». (М. Ч. Бағыров).

Азәрбайчан Совет Язычылары Иттифагы вә бүтүн язычылар М. Ч. Бағыров йолдашын көстәришләриндән чидди нәтичә чыхармалыдыр. Онлар ярадычылыг ишини йүксәлтмәклә, ени, әсәрләр яратмагла, истәр ярадычылыг вә истәрсә тәнгид саһәсиндә һәр чүр ябанчы идеялар вә биринчи нөвбәдә буржуа милләтчилийи тәзаһүрләринин көкүнү кәсмәклә чаваб вермәлидирләр.

Мир Чәфәр Бағыров йолдашын мә'рузәси бүтүн Азәрбайчан зиялыларынын, алимләрин, язычыларын, инчәсәнәт ишчиләринин гаршысында бөйүк вәзифәләр гоюр. Партиянын тапшырыгларыны еринә етирмәк, буржуа милләтчийи илә, сахта хәлгиликлә вә һәр чүр ябанчы мейилләрлә мүбаризә апараraг мүвәффәгиййәтләрдән мүвәффәгиййәтләрә адлаян азад коммунизм чәмиййәтимизә лайиг әсәрләр яратмаг Азәрбайчан совет язычыларынын вәзифәсидир.

Тәнгиди вә өзүнүтәнгиди партиянын тәләб этдийи сәвиййәләрә галдырмаг, марксизм-ленинизми дәриндән өйрәнмәк, халгын һәяты илә, фәһлә, колхозчу вә зиялыларын һәяты илә яхындан таныш олмаг вә М. Ч. Бағыров йолдашын өз мә'рузәсиндә гаршымыза гойдуғу бөйүк вәзифәләри еринә етирмәк Азәрбайчан Совет язычыларынын күндәлик иши олмалыдыр.